

ROSA MONTERO

CEI IUBIȚI
NU MOR
NICIODATĂ

Cuprins

Arta de a simula durerea	7
Ideea absurdă că s-ar putea să nu te mai văd niciodată	20
O tânără studentă foarte înțeleaptă	30
Păsări cu piepturile palpitânde	45
Focul casnic al sudorii și al febrei	63
Elogiu ciudaților	76
Radioactivitate și marmelade	87
Vrăjitoarea și ceanul	94
Strivind cărbuni cu mâinile goale	103
O chestiune legată de degete	114
Dar mă străduiesc	127
Un zâmbet feroce de încurajare	136
Niște aripi vechi care se dezintegrează	161
Ultima oară când cineva urcă pe un munte	167
Ascuns în mijlocul tăcerii	180
Cântecul unei fetițe	184
MULȚUMIRI – Câteva cuvinte de final	194
Indice de hashtaguri	196
ANEXĂ – Jurnalul lui Marie Curie	197

Arta de a simula durerea

Cum n-am avut copii, cel mai important lucru care mi s-a întâmplat în viață sunt morții mei, iar prin asta mă refer la moartea ființelor mele dragi. Ți se pare lugubru, poate chiar morbid? Eu nu văd lucrurile așa, ci dimpotrivă: mi se pare ceva cât se poate de logic, de firesc, de adevărat. Doar prin naștere și prin moarte putem ieși din sfera timpului; Pământul își încetează rotația și lucrurile mărunte cu care ne irosim timpul cad pe sol ca praful de purpurină¹. Când se naște un copil sau moare cineva, prezentul se împarte în două și te lasă să zărești pentru o clipă, printr-o fisură, adevărul: monumental, arzător și impasibil. Doar când ajunge la limita acelor frontiere biologice omul se simte, fără doar și poate, autentic: conștientizează clar că trăiește ceva cu totul măreț. Cu mulți ani în urmă, ziaristul Iñaki Gabilondo mi-a spus, în cadrul unui interviu, că moartea primei sale soții, care a decedat foarte tânără, de cancer, a fost, pentru el, deosebit de greu de suportat, ce-i drept, dar că a fost și cel mai transcendental lucru care i s-a întâmplat vreodată. Cuvintele sale m-au impresionat: încă mi le mai amintesc, deși am o

---

¹ *Purpurină*: Substanță de culoare roșie-purpurie, extrasă din rădăcina unor plante din familia rubiaceelor, folosită la prepararea coloranților. (n.red.)

memorie foarte proastă. Atunci mi s-a părut că am înțeles bine ce voia să spună; dar, după ce am trăit asta eu însămi, am înțeles și mai bine. Moartea nu este pe de-a întregul oribilă, chiar dacă nu vă vine să credeți (mă mir și eu că spun asta).

Dar aceasta nu este o carte despre moarte.

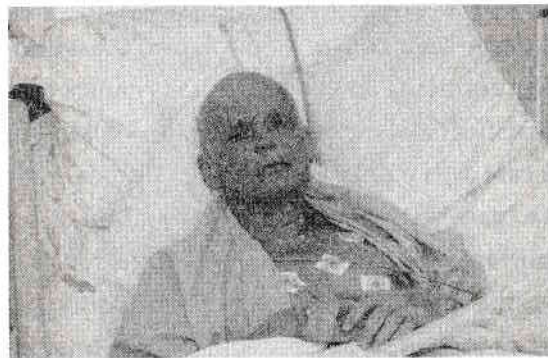
În realitate, nu prea știu despre ce este sau despre ce va fi. O am aici, pe vârful degetelor, deocamdată doar câteva rânduri pe o tabletă, un cumul de celule electronice încă nedeterminate, care ar putea fi șterse foarte ușor. Cărțile se nasc dintr-un germe infim, un oușor minuscul, o frază, o imagine, o intuiție; și cresc ca zigoții, din punct de vedere organic, celulă cu celulă, diferențiindu-se în ceea ce privește țesuturile și structurile, din ce în ce mai complicate, până devin niște creaturi complexe și, cel mai adesea, neașteptate. Îți mărturisesc că am o idee despre ceea ce vreau să fac cu acest text, dar oare proiectul se va păstra până la final sau va apărea altceva? Mă simt precum pastorul din bancul acela vechi, care cioplea distrat o bucată de lemn cu bri-ceagul său și care, atunci când un trecător îl întreabă: „Ce ciopliți?“, el răspunde: „Păi, dacă iese cu barbă, pe Sfântul Anton; și, dacă nu, Imaculata Concepțiune“.

• O imagine sfântă, în orice caz.

Sfânta acestei cărți este Marie Curie. Întotdeauna mi s-a părut o femeie fascinantă, așa cum, de altfel, crede aproape toată lumea, fiindcă este un personaj ciudat și romantic, care pare mai mareț decât viața. O poloneză extraordinară, care a fost în stare să câștige două Premii Nobel, unul pentru Fizică, în 1903, împreună cu soțul ei, Pierre Curie, și altul pentru Chimie, în 1911, singură. De fapt, în toată istoria Premiilor Nobel, au mai existat doar trei persoane care au obținut două premii, Linus

Pauling, Frederick Sanger și John Bardeen, și doar Pauling le-a obținut la două categorii diferite, la fel ca Marie. Dar Linus a câștigat un premiu pentru Chimie și altul pentru Pace și trebuie să recunoaștem că acesta din urmă este mai puțin important (după cum se știe, i s-a acordat chiar și lui Kissinger). Cu alte cuvinte, *madame Curie* rămâne imbatabilă.

În plus, Marie a descoperit și a măsurat radioactivitatea, cea proprietate înspăimântătoare a Naturii, raze fulgerătoare supraomenești care vindecă și careucid, care ard tumori canceroase în radioterapie sau calcinează trupuri după o deflagrație atomică. Tot ea a descoperit și poloniul, și radiul, două elemente mult mai active decât uraniul. Poloniul, primul pe care l-a descoperit (de aceea i-a pus numele țării sale), a fost în curând eclipsat de relevanța radiului, deși în ultima vreme a devenit un mod eficient de a asasina pe cineva: să ne amintim de moartea teribilă a fostului spion rus Aleksandr Litvinenko, în 2006, după ce a înghițit poloniu 210, sau de cazul controversat al lui Arafat (alt câștigător al Premiului Nobel pentru Pace). Așadar, până la acele aplicații sinistre a ajuns mâna albă a lui Marie Curie. Dar, de bine, de rău,

Litvinenko, pe patul de moarte

aceea forță devastatoare stă tot la baza edificării secolului XX și probabil și a secolului XXI. Trăim vremuri radioactive.

Măreția profesională a lui *madame* Curie a fost o raritate absolută într-o epocă în care femeilor nu le era îngăduit aproape nimic. De fapt, în prezent, sunt în continuare relativ puține femei în știință și, bineînțeles, premiile încă le sunt oferite cu zgârcenie. De când au apărut Premiile Nobel și până în anul 2011, au obținut acest premiu 786 de bărbați și doar 44 de femei (ceva mai mult de șase la sută) și, în plus, majoritatea au fost pentru Pace și Literatură. Există doar patru laureate pentru Chimie și două pentru Fizică (inclusiv premiul dublu al lui Marie Curie, care ridică mult proporția). Ca să nu mai vorbim despre cazurile în care, pur și simplu, le-au fost furate premiile, așa cum s-a întâmplat cu Lise Meitner (1878–1968), care a participat substanțial la descoperirea fisiunii nucleare, deși premiul l-a luat, în 1944, neamțul Otto Hahn, fără ca măcar să o menționeze, pentru că, în plus, Lise era evreică și pe atunci era perioada nazismului. Lise a avut norocul de a trăi destul de mult pentru a fi repusă în drepturi și pentru a primi câteva omagii la bătrânețe: nu știu dacă asta va compensa rana unei vieți întregi.

Mai rău este ceea ce s-a întâmplat cu Rosalind Franklin (1920–1958), eminenta femeie de știință britanică ce a descoperit bazele structurii moleculare a ADN-ului. Wilkins, un coleg de serviciu cu care avea o relație conflictuală (lumea era încă dominată de machism), a luat notițele lui Rosalind și o fotografie foarte importantă pe care femeia de știință reușise să o facă ADN-ului printr-un proces complex denumit difracție de raze X și, fără ca ea să știe sau să-i dea voie, le-a arătat totul unor colegi, Watson și Crick, care lucrau în același domeniu și care, după ce

și-au însușit ilegal acele descoperiri, s-au bazat pe ele pentru a-și dezvolta propria lucrare. Nu se știe dacă Rosalind a ajuns să afle despre „furtul” intelectual a cărui țintă fusese; a murit foarte tânără, la treizeci și șapte de ani, de un cancer ovarian cauzat, foarte probabil, de expunerea la acele raze X care i-au permis să zărească măruntaiele ADN-ului. În 1962, la patru ani după moartea lui Franklin, Watson, Crick și Wilkins au obținut Premiul Nobel pentru Medicină pentru descoperirile lor despre ADN. Cum premiul nu se poate acorda postum, Rosalind nu l-ar fi putut lua niciodată, deși, bineînțeles, îl merita. Dar cel mai rușinos este că nici Watson și nici Crick nu au menționat-o pe Franklin, nici nu i-au recunoscut contribuția. În sfârșit, o poveste murdară și tristă. Însă măcar este cunoscută. Mă întreb câte alte cazuri de spionaj, însușire ilegală și parazitism or mai fi existat în istoria științei, fără să fi fost făcute publice.

Aceasta este Rosalind Franklin. Frumoasă, nu-i așa?

(De necrezut: în timp ce redactam rândurile de mai sus, o prietenă virtuală, Sandra Castellanos, mi-a trimis un mesaj pe Facebook; nu ne cunoaștem personal, știu doar că locuiește în Canada și că este o scriitoare bună, debutantă, fiindcă i-am citit scrierile. De luni întregi nu mai vorbisem și, dintr-odată, primesc următorul mesaj:

Bună, Rosa, am văzut asta și m-am gândit că ți-ar face mare plăcere:

Din *For the Love of Physics*, de Walter Lewin:

Provocările limitelor noastre fac și mai uimitoare reușitele Henriettei Swan Leavitt, un astronom genial, dar în general ignorată. Leavitt lucra la Observatorul din Harvard, într-un post secundar, în 1908, când și-a început activitatea, prin care a reușit să facă un salt uriaș în măsurarea distanței până la stele.

Astfel de lucruri s-au întâmplat atât de des în istoria științei, încât bagatelizarea talentului, a inteligenței și a contribuției femeilor în știință ar trebui considerată o greșală sistematică.

Și într-o notă de subsol:

Asta i s-a întâmplat lui Lise Meitner, care a contribuit la descoperirea fisionii nucleare; lui Rosalind Franklin, care a contribuit la descoperirea structurii ADN-ului; și lui Jocelyn Bell, care a descoperit pulsarii și care ar fi trebuit, în 1974, să împartă cu superiorul ei, Anthony Hewish, Premiul Nobel care i s-a acordat acestuia.

Hopa! Nu știam nimic despre Leavitt, nici despre Jocelyn Bell, dar ceea ce m-a uimit este coincidența spectaculoasă în ceea ce privește timpul și subiectul. Și cel mai neliniștitor: aceste #Coincidențe care par magice abundă în domeniul literar. Dar despre asta vom vorbi mai târziu).

Eu scriam alt roman. De mai bine de doi ani îmi luam notițe. Citeam cărți în legătură cu subiectul respectiv. Făceam asta lăsând să crească zigotul din capul meu. În sfârșit, l-am început, adică am trecut la fapte, m-am așezat în fața unui calculator și am început să tastez. S-a întâmplat în noiembrie 2011. Toată acțiunea se petrece în pădure, în acel pântec vegetal asfixiant, putrezit, înnebunitor. Am scris primele trei capitole. Și-mi plac. În plus, știu tot ce se va mai întâmpla. Și-mi place și asta, vreau să spun că cred că poate fi emoționant pentru mine să o scriu. Și totuși, la sfârșitul lui decembrie, am abandonat acea poveste, poate pentru totdeauna (sper că nu). În toată viața mea, am mai abandonat la jumătate doar un singur roman: s-a întâmplat în 1984, iar atunci aveam deja scrise o sută de pagini. Le-am aruncat, cu excepția primelor cinci sau șase, pe care le-am publicat ca pe o povestire cu titlul *La vida fácil*¹, în cartea mea *Amantes y enemigos*². Acel roman nu se mai întoarce niciodată. Nu am mai simțit personajele, nu m-au mai interesat peripețiile lor, m-a plictisit subiectul. Pentru a putea scrie un roman, pentru a putea rezista să stai așezat mult timp, lucru pe care această muncă îl implică, lună de lună, an de an, povestea trebuie să păstreze scânteieri de lumină în mintea ta. Scene care sunt insule de emoție arzătoare. Și, din dorința de a ajunge la una dintre acele scene, nu știi de ce, ești lăsat să dărdăi, drept care petreci poate chiar luni întregi de plictiseală insuportabilă la tastatură. Astfel încât peisajul pe care-l zărești la începutul unei opere de ficțiune este ca un colier lung de bile de întuneric, iluminat din când în când de câte o perlă mare, strălucitoare. Iar tu înaintezi cu greu prin

¹ *La vida fácil: Viața ușoară* (n.red.)

² *Amantes y enemigos: Iubiți și dușmani* (n.red.)

firul de umbre de la o mărgea la alta, atrasă de strălucire ca moliile, până ajungi la scena finală, care pentru mine este ultima dintre aceste insule de lumină, o explozie radiantă. Apropo, fiecare roman are puține perle: cu noroc, cu foarte mult noroc, poate zece. Dar poți să te gătești chiar și cu patru sau cinci, dacă sunt suficient de puternice pentru tine, dacă sunt îmbătătoare, dacă le simți atât de mari, încât nu-ți mai încap în piept și îți spui: trebuie să povestesc asta. Pentru că, dacă nu o faci, e de presupus că scena ar exploda în interiorul tău și ai sfârși scoțând aburi pe nări.

Iar ceea ce s-a întâmplat cu acel roman din 1984 a fost faptul că becuțele de la petrecere s-au stins. S-au terminat nevoia, tremurul și încântarea. A fost un adevărat avort și, în plus, atât de tardiv, să spunem metaforic cam pe la cinci luni, încât sănătatea mea literară s-a resimțit: m-a copleșit Seceta, cum spunea Donoso, și am petrecut aproape patru ani fără să mai pot să scriu. Un infern blestemat, pentru că, pierzând capacitatea de a mai scrie, am pierdut legătura cu viața. Simțeam o moliciune, o distanțare de realitate, o mediocritate care stingea totul, de parcă nu eram în stare să mă emoționez de ceea ce trăiam dacă nu elaboram faptele mintal, prin intermediul cuvintelor. Dacă ești atent, este posibil ca Fernando Pessoa să se fi referit la asta în celebrele sale versuri: „Poetul este un prefăcut. Se preface atât de mult, încât ajunge să simuleze durerea durerii pe care o simte cu adevărat“. Poate că scriitorul este o persoană mai mult sau mai puțin idioată, care nu este în stare să simtă propria durere dacă nu *se preface* sau nu o exprimă în cuvinte. În acele cuvinte care așază, care completează, care consolează, care te fac să fii conștient că trăiești. Măi, să fie, aproape toți termenii mi-au ieșit cu C. Extraordinar! Zdrăngănitul orb al creierului.

Nu cred că povestea mea din pădure este la fel de moartă ca aceea din 1984, care m-a blocat. Vreau să cred că este doar o simplă lipsă de sincronizare între mine și subiect; că nu era ceea ce voiam să povestesc acum; sau că trebuia să povestesc înainte altceva. Romanul acela a apărut în capul meu în lunile în care soțul meu a fost bolnav. Este cea mai obscură intrigă, cea mai disperată și mai neliniștitoare din câte am conceput vreodată. Iar acum nu mă mai văd acolo. Nu vreau să pătrund acolo. Nu-mi doresc să-mi petrec următorul an prinsă în acea pădure strivitoare.

Asta făceam când am primit un e-mail de la Elena Ramírez, editoarea de la Seix Barral. Îmi propunea să scriu un prolog pentru *Únicos*, o colecție de cărți foarte scurte. Textul despre care voia să vorbesc era jurnalul lui Marie Curie, mai puțin de douăzeci de pagini redactate de-a lungul a douăsprezece luni, după moartea soțului ei, care a decedat la patruzeci și șapte de ani, din cauza unei trăsuri care a dat peste el. Iar Elena Ramírez cea înțeleaptă, vrăjitoare, magiciană spunea: „M-am gândit la tine pentru că vorbește cu o cruzime înfiorătoare despre doliul de după pierderea soțului ei. Cred că, dacă-ți place scriitura, ai putea să faci ceva minunat, despre ea sau despre depășirea (dacă se poate numi așa) doliului în general. Cred, de asemenea, că, în funcție de cum te cufunzi în carte și de cum te simți scriind, ar putea să fie un prolog sau corpul central, iar jurnalul lui Marie Curie, o completare... las cale liberă oricărei surprize“.

Am citit textul. Și m-a impresionat. Mai mult decât atât: m-a acaparat.

Dar aceasta nu este o carte despre doliu. Sau nu doar despre doliu.

Am cumpărat vreo șase biografii ale lui *madame* Curie, despre care știam câte ceva și înainte, dar nu foarte multe. Și în capul meu a început să se dezvolte ceva măreț. Dorința de a-i spune povestea în felul meu. Dorința de a-i folosi viața drept unitate de măsură pentru a o înțelege pe a mea; și nu mă refer la teorii feministe, ci la încercarea de a afla care este #LoculFemeii în această societate în care locurile tradiționale s-au șters (și bărbatul este rătăcit, desigur, dar las un bărbat să exploreze zona aceea). Dorința de a da târcoale prin colțurile lumii, ale lumii mele; și de a reflecta la o serie de #Cuvinte care trezesc ecouri în mine, #Cuvinte care în ultima vreme îmi dau târcoale prin minte ca niște câini rătăciți. Dorința de a scrie precum aceea de a respira. Cu naturalețe, cu #Spontaneitate.

Când eram mică, m-am îmbolnăvit de tuberculoză. Nu m-am mai dus la școală de la cinci până la nouă ani și, după cum apare în legenda familiei, m-a salvat un pediatru pe nume don Justo, care era un medic minunat și un om deosebit și care nu le cerea bani celor care nu aveau. Îmi amintesc bine multele vizite la don Justo; locuiam departe, trebuia să luăm un autobuz, iar eu ajungeam mereu amețită (pe atunci, când aproape nimeni nu avea mașină proprie și oamenii mergeau puțin în vehicule cu motor, era ceva destul de obișnuit să-ți fie rău de îndată ce urcai într-un automobil). În capătul cabinetului său, don Justo avea un fel de cămaruță, unde se afla aparatul cu raze X. Iar și iar, de fiecare dată când m-am dus la el, cât timp am fost bolnavă și când am fost să mă consulte în anii ulteriori, don Justo mă punea în picioare la aparat, dezbrăcătă de la talie în sus. Mă puneă să stau dreaptă, cu spatele lipit de metalul rece ca gheața, și apoi

apropia de pieptul meu ecranul cu raze, din păcate la fel de rece. Eu îmi sprijineam bărbia pe marginea de sus: aparatul avea un ușor iz de fier, un miros pe care l-am recunoscut ulterior în cel al sângelui. Don Justo și mama se așezau în fața aparatului, fără nicio protecție, și, după ce stingeau lampa, începea spectacolul; îmi amintesc penumbra din cabinet și cum fața pediatrului și a mamei erau iluminate de strălucirea albăstruie a razelor. „Vedeți, doamnă Amalia?“, spunea don Justo arătând cu degetul spre o parte a pieptului meu, „partea aceea apare mai albă pentru că leziunea se calcifiază“. Priveau și vorbeau cu însufletire pentru un timp, care mie mi se părea foarte îndelungat, fascinați de spectacolul din interiorul meu. Eu mă simțeam importantă, dar și stânjenită, și neliniștită: întunericul acela, strălucirea aceea spectrală care părea să-i transforme în fantome, ca să nu mai vorbesc despre ideea scârboasă că-mi vedeau mațele. Astăzi mă gândesc la cât de multe radiații ne-am expus cu toții și-mi îngheață sângele în vine, deși mă liniștește faptul că don Justo a murit la aproape o sută de ani și că mama încă trăiește și luptă la nouăzeci și unu de ani. Totul s-a petrecut la sfârșitul anilor cincizeci și începutul anilor șaizeci; Marie Curie murise, distrusă de razi, cu un sfert de secol în urmă. Acum mă gândesc la strălucirea rece care ieșea din pieptul meu ca o ectoplasmă și la zumzetul aparatului și simt o apropiere profundă, o intimitate ciudată cu acea încruntată femeie de știință poloneză. Într-un fel, munca ei a ajutat să mi se pună un diagnostic și să fiu vindecată. Ca să nu mai spun că mama lui Marie a murit de tuberculoză. Și, în plus, am văzut și eu acea strălucire albastră pe care Curie a iubit-o atât de mult! Să spunem că am fost o fetiță radioactivă; iar acum sunt o adultă în vârstă sau o bătrână tânără care,